

EL SALVADOR VE HONDURAS ARASINDAKİ KARA, ADA VE DENİZ SINIRLARINA İLİŞKİN UYUŞMAZLIK (Karar tarihi: 11 Eylül 1992)

Dr. Ayşe Nur TÜTÜNCÜ*

Dava konusu uyuşmazlığın genel olarak üç temel unsuru vardır:

- 1- Kara sınırlarına dair anlaşmazlık,
- 2- Deniz alanlarının hukukî durumuna dair anlaşmazlık,
- 3- Adaların hukukî durumuna dair anlaşmazlık.

Bu temel anlaşmazlık konuları da kendi içinde alt unsurlara ayrılmıştır. Kara sınırlarına dair anlaşmazlık, 6 ayrı sektördeki sınırın tespitine ilişkindir. Adaların hukukî durumuna dair uyuşmazlık yalnızca belirli adalar üzerindeki egemenliğin kime ait olduğunun belirlenmesi değil, hangi adaların bu belirlemeye dahil olduğu ve bu konuda uygulanacak hukukun tespit edilmesini içerir. Deniz alanlarına dair anlaşmazlık ise, hem her iki dava tarafının ve hem de müdahil *Nikaragua*'nın kıyılarının bulunduğu *Fonseca Körfezi*'nin içinde ve dışında yeralan suların sınırlandırılması ve Divan'ın bu sınırlandırmada rolünün bulunup bulunmadığıyla ilgilidir. İşte ilgili bu yazıyla, olayın bütünüyle incelenmesinden ziyade, bu ve önceki kararlarına gönderiler yapmak suretiyle örnekleyerek, özellikle devletlerin ülke ilgili uyuşmazlıklarda başvurdukları siyasi esaslardan *uti possidetis juris* (elinde bulundurduğun üzere) ilkesi ve tarihi körfezler ve sular hakkında Divan'ın görüşünün tespiti amaçlanmıştır.

(*) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Devletler Umumî Hukuku Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi.

Uyuşmazlık tarafları *El Salvador, Honduras* ve müdahil sıfatı ile davaya katılan *Nikaragua* (Bu dava Divan'ın ve selefi olan Daimi Adalet Divanı'nın geçmişinde, Divan Statüsü'nün 62. maddesi uyarınca, davaya üçüncü bir devletin müdahalesine ilk defa izin verilen bir dava olması itibarıyla ayrı bir önem taşımaktadır), İspanyol İmparatorluğu'nun *Orta Amerika*'da dağılmasından sonra kurulmuş devletler olup, kara ülkeleri, bu imparatorluğun idari alt-yapısının karşılığı olan devletlerdir. Yeni milletlerarası sınırların başlangıçtan beri, *Orta Amerika*'da genellikle kabul edilen bir prensip olan *uti possidetis juris* ilkesinin uygulanmasıyla belirlenmesinin gerektiği kabul edilmesine karşın, sömürge devrinden kalma idari sınırların bulunduğu yerlerde, sorun, bölgedeki diğer pek çok sınırdaki da olduğu gibi söz konusu sınırların nereden geçeceği tespit edilmesi olmuştur.

Taraflar, aralarında mevcut ilgili andlaşmalarda açıkça belirtmiş olmasalar da, kara sınırlarının belirlenmesinde *uti possidetis juris* ilkesinin öncelikle uygulanacak ilke olması hususunda anlaşmışlardır.

I- UTI POSSIDETIS JURIS İLKESİNİN ANLAMI

Söz konusu ilkenin ne anlama geldiği, Divan'ca 1986 tarihli *Burkina Faso* ile *Mali Cumhuriyeti* arasındaki *Sınır Uyuşmazlığına (Frontier Dispute)* dair davaya(1) atıf yapılmak suretiyle açıklanmıştır (*I. C. J. Reports 1992*, p. 386-387, para. 42).

(1) Bu dava, Yukarı Volta Cumhuriyeti ile Mali Cumhuriyeti arasında uyuşmazlık konusu bir alanın sınır hattının belirlenmesi amacıyla Adalet Divanı önüne gelmiş olan bir davadır. Söz konusu davada, *uti possidetis juris* ilkesi daha geniş bir şekilde açıklandığı için, ilgili kısımların bu karara doğrudan değinmek suretiyle incelenmesinin hem faydalı olacağını ve hem de yanlış anlamaları önleyeceğini düşünmekteyiz. Bu itibarla, ilgili paragraflara aşağıda teker teker yer verilmiştir.

"İlgili davada her iki taraf da uyuşmazlığın özellikle sömürge zamanından miras kalan sınırların dokunulmazlığı ilkesi esas alınarak çözülmesini açık bir şekilde istediği için, mahkeme, sınırların dokunulmazlığına bu bağlamda neden olan uygulamayı -*uti possidetis juris* ilkesini- gözardı edemez. İlgili davanın amaçları bakımından, sömürge idaresi sona eren yerlerde bu ilkenin kesin bir şekilde yerleşmiş bir milletlerarası hukuk prensibi olduğunu göstermeye gerek olmamasına rağmen Divan, her halükârda Afrika kıtası ve taraflar için onun istisnai önemi olduğunu gözönünde tutarak ilkenin genel kapsamını vurgulamayı istemiştir. Bu ilgi bağlamında, *uti possidetis* ilkesinin öncelikle evvelce tek bir metropolitan devlete ait ülkede bazı egemen devletlerin oluşmasıyla sonuçlanan sömürgeleşmenin sona ermesi olgusuna tanık olunan İspanyol Amerika'sında uygulandığı ve müracaat edildiği not edilmelidir. İlke, milletlerarası hukukun yalnızca belirli tek bir sistemine mahsus özel bir kural değildir. Nerede olursa olsun, mantıken bağımsızlık kazanma olgusuyla ilintili genel bir ilkedir. Gerçek amacı, idari gücün çekilmesini takiben, sınır mücadeleleriyle tahrik edilmek suretiyle yaratılan kardeş kavgalarının, yeni kurulan devletlerin bağımsızlık ve istikrarını tehlikeye atmasına engel olmaktır (*I.C.J. Reports 1986*, p. 565, para. 20).

Bu sebeple, 19. yüzyılda Güney Amerika'da görülen sömürgeleşmeye karşı hareketler olgusu, 20. yüzyılda Afrika'da da görülür görülmez, uygulanmaya başladı. Afrika'daki yeni kurulan devletlerin sömürge idaresi zamanındaki sınırlara saygı göstermesi, bir milletlerarası örf ve adet kuralının *tedrici*

Buna göre: "Ülkenin özünde, birinci plânda, bağımsızlığın kazanılması anındaki kara sınırlarının güvence altına alınması yatar. Bu kara sınırlarının sınırlandırılması, aynı egemen devlete tâbi idari bölümler ve sömürgelerdeki sınırlandırmadan farklı değildir. Dolayısıyla, ilkenin uygulanması, kelimenin tam anlamıyla milletlerarası sınırlara döndürülmüş idari sınırlarda olduğu gibi sonuçlandırılmıştır."

II- İLKENİN UYGULANMASI AÇISINDAN BAZI VAKIALARIN DAVAYA ETKİSİ

Taraflar, *uti possidetis juris* ilkesinin uygulanması suretiyle sınırların tespitinde, bazı vakıaların dikkate alınmasını mahkemeden istemişlerdir.

Bu bağlamda, dava sırasında *El Salvador*'ca ilkenin uygulanması açısından dikkat çekilen vakıa, daha seyrek nüfusa sahip *Honduras*'la karşılaştırıldığında, kendisinin toprağa ihtiyacının daha fazla olduğu yolundaki demografik baskı olmuştur. Bu vaka kısaca, "Nüfus yoğunluğunun eşit olmaması" şeklinde ifade edilebilir.

olarak ortaya çıkmasına sebep olan katkısız bir uygulama değil, daha önce Güney Amerika'da olduğu gibi, etkisi Afrika kıtasıyla sınırlı, fakat genel kapsamlı bir kuralın Afrika'da uygulanışı olarak görülmelidir (*I.C.J. Reports 1986*, p. 565, para. 21).

Uti possidetis'in unsurlarının, bağımsızlık hareketlerinin başlangıcında Afrikalı liderlerce yapılan deklarasyonların çoğunda emaresi yoktu. Bu deklarasyonlar: bağımsızlık zamanındaki *status quo*'nun korunmasını teyid etmiştir ve ilgili prensibi hem milletlerarası anlaşmalardan kaynaklanan ve hem de yalnızca dahili idari bölünmelerden sonuçlanan sınırlar açısından tespit etmiştir. Afrika Birliği Şartı, *uti possidetis* ilkesini gözardı etmemiştir ancak bu ilkeye yalnızca 3. maddesinde dolaylı bir yollama yapmıştır (buna göre, üye devletler ilgili prensibi resmen her bir devletin egemenlik ve ülkesel bütünlüğüne saygı göstererek tasvip eder.) Mamafih, Afrika Birliği Teşkilatı'nın kurulmasından sonraki ilk zirve toplantısı sırasında Afrikalı devlet başkanlarının 1964 yılının Temmuz ayında Kahire'de kabul ettikleri AGH/Res. 16 (I) sayılı kararda *uti possidetis juris* ilkesi bilinçli bir şekilde, sadece Teşkilatın kurucu sözleşmesinde ifade edilen zımni anlamıyla tanımlanmış ve vurgulanmıştır. (*I.C.J. Reports 1986*, p. 565-566, para. 22).

Bu ilkenin iyi bilinen İspanyol Amerika'sındaki uygulamasında, değişik veçheleri vardır. İlk veche, (Latince *juris* kelimesiyle vurgulanan) egemenliğin bir temeli olarak etkin zilyedliğin (*effective possession*) üzerinde hukuki yetkiye (*legal title*) üstünlük tanınmasında bulunur. Amacı, Amerika'nın önceki İspanyol kolonilerince bağımsızlık kazanılması sırasında, halen yerleşimin olmadığı ve keşfedilmemiş olan ve önceki metropolitan devletçe bir bölümüne veya diğerine tahsis edilen bölgeleri üzerinde Amerikalı olmayan sömürge güçlerinin sahip olabileceği planları sona erdirmektir. Mamafih, *uti possidetis* ilkesinin bu belirli vecheden daha öte bir vechesi daha vardır. İlkenin özünde, birinci plânda, bağımsızlığın kazanılması anındaki kara sınırlarının güvence altına alınması yatar. Bu kara sınırlarının sınırlandırılması, aynı egemen devlete tabi idari bölümler ve sömürgelerdeki sınırlandırmadan farklı değildir. Dolayısıyla, ilkenin uygulanması, kelimenin tam anlamıyla milletlerarası sınırlara döndürülmüş idari sınırlarda olduğu gibi sonuçlandırılmıştır. Bu durum, hem İspanya tacından bağımsızlık kazanan Güney Amerika bölgeleri ve hem de Fransız Batı Afrika'sının geniş topraklarında oluşan devletler için gerçektir. *Uti possidetis juris* ilkesi, daha önceki sömürge süreci içinde tesis edilen idari sınırlandırmaları milletlerarası sınırlara yükselten bir ilke olarak

Öte yandan, gözönünde bulundurulması istenen diğer bir vakıa ise, *Honduras* tarafından kullanıldığı belirtilen yerüstü tabii kaynaklarıdır (Tarım ve hidroelektrik enerji elde edilmesinde kullanılacak su v.b.). Bu vakıa ise kısaca, "*Tabii kaynaklarda eşitsizlik*" olarak belirtilebilir.

Divan, meselenin bu boyutlarını gözden kaçırmamakla beraber, bu hususların *davaya doğrudan etkisi olabilecek vakalar olmadığını* belirtmiştir (*I.C.J. Reports 1992*, p. 396, para. 58.).

Divan'ca, *uti possidetis juris* ilkesi uygulanması bakımından üzerinde durulması gerekli olan sorun, sömürge idaresinin nüfusu sığdıracak genişlikteki sınırlara ihtiyaç duyup duymadığı değil, sınırların halihazırda nerede olduğu ve bağımsızlık sonrası etkinliğin, sosyal başlangıç değil, güncel olaylar bazında ele alınmasıdır.

Tabii kaynakların eşitsizliği konusu ise, Divan'ın 1982 tarihli *Tunus-Libya* arasındaki *Kıta Sahaneliğinin Sınırlandırılmasına* ilişkin davada da belirttiği gibi (*I.C.J. Reports 1982*, p. 77, para. 107.) bu nevi ekonomik mülahazaların iki devlet arasındaki kıta sahanlığına belirlenmesinde gözönüne alınmaması şeklinde çözümlenmiştir. İlgili

böylelikle, nerede olursa olsun sömürgeleşmeye karşı olgunun bu şekliyle mantıken ilgisi olan genel bir prensiptir (*I.C.J. Reports 1986*, p. 566, para. 23).

Saygı gösterilmesi gerekli olan ülke sınırları ayrıca, önceden bir devletin sömürgesinden diğerinin sömürgesine veya gerçekten bağımsız bir devletin ülkesinden bir sömürge ülkesine ayrılmış ya da himaye altında bulunan fakat milletlerarası kişiliğini koruyan bir ülkeden ayrılmış olan milletlerarası sınırlardan çıkabilir. Devletin bölünmesi anındaki önceden mevcut olan milletlerarası sınırlara saygı gösterilmesi yükümü, *uti possidetis* formülünde ifade edilen bir kural olsa da, olmasa da milletlerarası hukukun genel bir ilkesinden kaynaklandığına şüphe yoktur. Böylece, Afrika devletlerinin bağımsızlık kazanması anındaki sınırların dokunulmazlığını onaylayan sayısız tasvipler, kıdemli Afrikalı devlet adamlarınca veya Afrika Birliği Teşkilatı'nın kendi organlarınca yapıp yapılmadığına bakılmaksızın açıkça kurucu olmaktan çok beyan edicidir. Bunlar, mevcut bir kuralı tanırlar ve kabul ederler ve yeni bir prensip tahsis etmeye veya önceden yalnızca bir kıtada uygulanmış olan bir kuralı Afrika'ya uzatmaya çabalamazlar (*I.C.J. Reports 1986*, p. 566, para. 24).

Mamafih zamanın değer kazandırdığı bu prensibin geleneksel milletlerarası hukukun belirli sorunlarını da beraberinde getiren yeni devletlerin ortaya çıktığı ve bağımsızlığın ardıl katılımının gerçekleştiği yerlerde, Afrika'da ifade edildiği gibi milletlerarası hukukun yeni yaklaşımlarına nasıl karşı koyacağı merak edilebilir. İlk bakışta bu ilke bir diğeri ile, self-determinasyon ilkesi ile çatışır. Mamafih gerçekte, Afrika'daki ülkesel status quonun korunması, sıklıkla en geniş anlamında bağımsızlık için mücadele eden halklarca elde edileni korumaktır ve daha fazla fedakârlıklarla elde edilenlerden mahrum edebilecek bir karışıklığı önlemektir. Kurtulmak, gelişmek ve bağımsızlığı bütün alanlarda pekiştirmek için esaslı istikrar gereksinimi Afrika devletlerinin makul olarak sömürge sınırlarına muvafakat etmelerine ve halkların self-determinasyonu ilkesinin yorumlanmasında bu ilkenin (*uti possidetis*) hesaba katılmasına neden olmuştur (*I.C.J. Reports 1986*, p. 566-567, para. 25).

Böylelikle bu ilke, yeni normlarla biraradaki mevcudiyeti, belirtilen açık çelişkiyi yaratmasına rağmen en önemli hukukî ilkeler arasında yerini muhafaza etmiştir. Gerçekten *uti possidetis* ilkesi klâsik prensipler içinde Afrika devletlerince bilinçli olarak seçilen bir ilkedir. Bu husus, yalanlanamaz bir husus olarak kalır (*I.C.J. Reports 1986*, p. 567, para. 26).

bu davada da, bağımsızlıkla ortaya çıkmış olan kara sınırlarının belirlenmesi bakımından söz konusu ekonomik mülâhazalar halen uygun görülüş değildir (*I.C.J. Reports 1992*, p. 396, para. 58).

Divan, *uti possidetis juris* ilkesinin uygulanmasında iki mülâhazayı dikkate almıştır: Yetki (*titles*) ve etkinlik (*effectives*). Bu mülâhazalar arasındaki hukuki ilişki nedir? Divan, bu hususun belirlenmesi bakımından şu ihtimallerin birbirinden ayrılması gerektiğini belirtmiştir:

"...Hukuka dayalı bir eylem söz konusu olduğunda, *uti possidetis juris* ilkesine ilaveten etkin yönetim de bulunmaktaysa, etkinliğin rolü, hukukî bir yetkiden kaynaklanan hakkın uygulanmasını teyit etmektir. Hukuka dayanmayan bir eylem söz konusu olduğundaysa, uyuşmazlık konusu ülke, hukuken yetkiyi elinde bulunduran dışındaki bir devlet tarafından etkin bir şekilde yönetiliyorsa, öncelik yetkiyi hukuken elinde bulunduran devlete verilmelidir. Etkinliğin herhangi bir hukukî yetkiyle birlikte mevcut olmadığı yerlerde, kaçınılmaz bir şekilde dikkate alınması gerekir. Nihayet, hukuki yetkinin, ilgili olduğu ülkesel yayılımı (*territorial expanse*) açıkça göstermeye muktedir olmadığı durumlar vardır. İşte bu durumlarda etkinlik, yetkinin uygulamada nasıl yorumlanacağını göstermek bakımından esaslı bir rol oynayabilir (*I.C.J. Reports 1986*, pp. 586-587, para. 63)" (*I.C.J. Reports 1992*, p. 398, para. 61).

III- TARİHÎ KÖRFEZ VE TARİHÎ SULAR

Bu davadaki uyuşmazlık konularından biri, hem her iki dava tarafının ve hem de müdahil *Nikaragua*'nın kıyılarının bulunduğu *Fonseca Körfezi*'nin içinde ve dışında yer alan suların sınırlandırılmasıyla ilgiliydi.

İşte söz konusu *Fonseca Körfezi*, Orta Amerika'nın Pasifik Okyanusu kıyılarında yer alan bir körfezdır. Bu körfez, açıkça kıyıları tek bir devlete ait olan bir körfez değildir. Dava tarafları ve müdahil devlet, bu körfezin tarihî bir körfez (*historical bay*) olduğu hususunda anlaşmışlar ve dolayısıyla körfez sularının tarihî sular (*historical waters*) olduğunu kabul etmişlerdir.

Divan, *Balıkçılık Davası*'nda "tarihî suların" ne anlama geldiğini şöyle açıklamıştır:

"Tarihî sularla, iç sular gibi muamele gören fakat, bu niteliğini tarihi bir yetkinin mevcudiyetine sahip olmasaydı haiz olamayacak olan sular kastedilmektedir." (*I.C.J. Reports 1951*, p. 130).

Divan, tarihî sular konusundaki bu tanımlamanın, *Kıta Saharlığı (Tunus/Libya) Davası*'nın belirttiği gibi, körfez tanımına 1958 ve 1982 tarihli deniz hukukuna dair

konvansiyonlarla getirilen tarihî körfez istisnası ile birlikte dikkate alınmak suretiyle anlaşılması gerektiğini vurgular (*I.C.J. Reports 1992*, p. 588, para. 384).

Ona göre: "*Tarihî körfez, tarihî yetki veya tarihî sebep gibi kavramlara yapılan atıflar, burada zikredilen kurallara çekince koyar. Meselenin tarihî sular veya tarihî körfezler için tek bir rejimle değil, fakat, her bir olay için somut ve tanınan özel bir rejim öngören genel milletlerarası hukukun kurallarıyla idare edilmeye devam edeceği aşikâr gözüktür (ICJ Reports 1982, p. 74)*". (*I.C.J. Reports 1992*, p. 589, para. 384).

Dolayısıyla Divan, *Fonseca Körfezi*'nin özel tarihini araştırmanın lüzumlu olduğu sonucuna varmıştır.

IV- KIYILARI BİRDEN FAZLA DEVLETE AİT KAPALI BİR DENİZ OLUŞTURAN TARİHÎ BİR KÖRFEZİN HUKUKÎ STATÜSÜ

Söz konusu körfez, 1821 yılında buraya kıyısı olan devletler *İspanyol İmparatorluğu*'ndan bağımsızlık kazanıncaya kadar uzun yıllar tek bir devletin egemenliği altında kalmıştır. 1821-1839 yılları arasında ise, üç kıyı devletinin *Guatemala* ve *Kosta Rika* ile birlikte kurduğu *Orta Amerika Federal Cumhuriyeti*'nin idaresi altında bulunmuştur. Böylelikle, şu anda körfeze kıyısı bulunan devletlerin buradaki hakları kara ülkelerinde olduğu gibi *İspanya*'dan halefiyetle kazanılmıştır.

Fonseca Körfezi'nin özel tarihinin saptanması sorunu, *El Salvador* ve *Nikaragua* arasında ortaya çıkan ve 1917 yılında *Orta Amerika Adalet Divanı*'nda karara bağlanan bir davada da karşılaşılan bir sorun olmuştur. 1917 tarihli kararda da, *Fonseca Körfezi*'nin özel rejimi incelenmiştir. Dolayısıyla, Adalet Divanı, 1992 tarihli kararında söz konusu saptamayı yaparken büyük ölçüde 1917 tarihli karardaki bulgulara atıf yapmıştır.

1917 tarihli davada konuya ilişkin olarak cevaplanması istenen soru şu olmuştur: *Fonseca Körfezi*'nin coğrafî ve tarihî özellikleri, konumu, genişliği ve yapılanması dikkate alındığında Körfez'in milletlerarası statüsü nedir?

Bu soru 1917 tarihli kararda oy birliğiyle "*kapalı deniz niteliğini haiz tarihî körfez*" olarak cevaplandırılmıştır (*I.C.J. Reports 1992*, p. 591, para. 390). Taraflar, Körfez'in kapalı bir deniz olduğu hususunda anlaşmışlardır. Kapalı denizle, "*açık deniz parçası olmayan ve suları milletlerarası sulara dahil olmayan deniz*" kastedilmektedir (*I.C.J. Reports 1992*, p. 591). 1917 tarihli karar, *Fonseca Körfezi*'nin sularını, tarihî ve hayati önemi haiz sular olarak niteler. Burada özellikle, kıyı devletlerinin stratejik ve savunma gereksinimleri açısından körfezin önemi vurgulanmaktadır. Bu husus, körfez sularının milletlerarası nitelikte sayılmamasının da önemli nedenlerinden biridir. Diğer

bir neden ise, bu suların genellikle tarihî bir körfez olarak kabul edilmesi olarak belirlenmiştir.

Körfez suları ilgili her üç devleti de yakından ilgilendirmektedir. Tek bir devlet ülkesinde kapalı bir deniz oluşturan tarihî bir körfezin hukuki statüsünün belirlenmesi açısından herhangi bir sorun olmamakla beraber (ki, bu statü, iç sular olarak nitelendirilir), körfez kıyıları üç devlete aitse, problem ortaya çıkmaktadır. Bu çeşit körfezler bakımından, açık denizlerden kıyı devletlerinin her birine geçişe dair pratik hakların sağlanması ihtiyacı vardır. Burada özellikle, körfeze giriş için kullanılan kanalların müşterek yararlananların geçişine hazır bulundurulması önem taşıyan bir husustur. Bu sular, tarihi sular olmasaydı, karasuları kıyının kıvrımlarını izleyecek ve körfez sularının kalan kısmı açık deniz parçası olacaktı. Ancak bu çözüm, *Fonseca Körfezi*'nin tarihi bir körfez ve dolayısıyla kapalı bir deniz olması dolayısıyla doğru bir çözüm olarak kabul edilmemiştir.

1917 tarihli kararın Körfez sularının hukukî statüsüne ilişkin özü, tarihî suların üç kıyı devletinin *müşterek mülkiyetini* (*co-ownership; condominio*) haiz olmasıdır.

Kararın bu konudaki doğruluğu hususunda taraflar aynı görüşü paylaşmamışlardır. *El Salvador*, bu suların müşterek mülkiyete tâbi olmasını kabul eder ve bu statüyü kabul etmekle kalmayarak, kendi iradesi olmadan bu statünün değiştirilemeyeceğini de ileri sürer. *Honduras*, müşterek mülkiyet fikrine karşıdır. Dolayısıyla, 1917 tarihli kararın bu kısmının doğruluğunu kabul etmez. Ayrıca, davanın tarafı olmadığı için bu kararın onu bağlamayacağını ileri sürer. *Nikaragua*, 1917 tarihli davaya katılmıştır. Fakat, müşterek mülkiyet çözümüne sürekli olarak karşı çıkmıştır.

Divan, 1917 kararını *müşterek mülkiyet* tabiri kullanılarak yaklaşık olarak üç asır tek bir devletin idaresi altında bulunan suların üç devletçe halefiyet yoluyla müştereken kazanılması ve bu kazanma esnasında ve hatta 1839 tarihli Merkezi Cumhuriyet'in son devirlerinde bu sularda idari sınır ayırımının yapılmaması hukukî neticesini açıklamak için kullanmaktadır.

Divan'ın 1992 tarihli kararında, Körfez'in tarihî sularının hukukî rejimine dair görüşü, 1917 tarihli *Orta Amerika Adalet Divanı* kararıyla da paralellik taşır. Bu görüş, 3 millik deniz kuşağı dışında kalan körfez sularını tarihi sular olarak kabul eder ve üç kıyı devletinin *müşterek egemenliğine* tabi kılar (*I.C.J. Reports 1992, p. 601, para. 404*).

Bu sonucun gerekçeleri, 1917 kararına ilişkin olarak yukarıda belirttiklerimiz dışında şunlar olarak belirtilmiştir:

Körfezin tarihî sular olması konusunda: her üç devletin mevcut talepleri ve diğer devletlerin protesto etmemesi; körfez sularında haiz olunacak hakların niteliği konusunda: bu suların bilinen tarihinin büyük bir kısmında tek bir devlete ait körfez suları olması,

sömürge idaresi ve Federal Cumhuriyet devresinden üç bağımsız devlete ulaşan süreç içinde, farklı idarî birimlere bölünmemiş ve parçalanmamış olması, bu suların *uti possidetis juris* ilkesi uyarınca bölünmesi ve sınırlandırılması hususunda bir teşebbüsün olmaması. Böylelikle Divan, *uti possidetis* ilkesinin uygulanması bakımından yukarıda belirttiğimiz uyuşmazlık konusu kara alanları ve burada söz konusu deniz alanları arasındaki temel bir farklılığa dikkat çekmektedir (*I.C.J. Reports 1992*, p. 601, para. 405).

V- TARİHÎ BİR KÖRFEZİN İÇ VE DIŞINDA KALAN SULARA MODERN HUKUK ANLAMINDAKİ KAVRAMLARIN UYGULANMASI BAKIMINDAN KARŞILAŞILABİLECEK SORUNLAR

Körfezin dışında kalan sular açısından, 1917 tarihli kararda düşünölemeyen, tamamiyle yeni hukukî kavramların (kıta sahanlığı, münhasır ekonomik bölge gibi) ortaya çıkması yeni sorunları da beraberinde getirmiştir. İşte bu sorunların çözümlenmesinden önce ayrıca, karasularına dair bir soruya da cevap verilmesi Divan'ca gerekli görölmüştür. Şöyle ki, kıyı devletlerinin körfez suları içindeki uygulamasında uzunca bir süreden beri kabul edilen münhasıran yetkiye sahip olunan 3 millik bir deniz kuşağının halihazırda mevcut olmasına karşın, körfezin kapanış çizgisi dışına doğru 12 millik genişliğe kadar olan bir deniz kuşağında modern hukuk anlamında 3 milden daha da öteye uzanan bir karasuları alanı kabul edilebilecek midir?

Divan, bir devletin aynı kıyının ötesinde iki karasuları alanına sahip olamayacağını açık bulur. Bu durumda şu soru akla gelir: Körfezin kıyıları boyunca 3 deniz millik (1 marine league) deniz kuşağında uzanan sular, modern hukuk anlamında gerçekten karasuları mıdır? Divan, bu soruya olumlu cevap vermemektedir. (*I.C.J. Reports 1992*, p. 607, para. 416). Normal olarak, karasuları ötesinde, kıta sahanlığı veya ya açık deniz suları (bazı durumlarda bitişik bölge) ya da münhasır ekonomik bölge vardır. Körfez içindeki deniz kuşağının ötesinde bu alanlardan hiçbiri yoktur. Körfezin kapanış çizgisi, karasularının başlangıç hattı anlamında "kıyı" sayılır. Bu durum bizi, körfez sularının müşterek egemenliğe tâbi sular mı, yoksa menfaat birliğine tabi sınırlandırılmamış ayrı egemenliği haiz sular mı kabul edileceği sorusuna getirir. Deniz kuşağının iç kısmı, modern hukuk anlamında karasuları değildir. Körfez içindeki deniz kuşağı, müşterek mülkiyete tâbi olmayarak kıyı devletinin iç suları olarak kabul edilebilir. Böylelikle, körfezin kapanış çizgisinden denize doğru bir karasuları alanı bulunur. Tarihî bir körfezin kapanış çizgisinin, karasularının başlangıç hattı olması hususunda bir şüphe yoktur. Aksi, körfezin hukukî statüsüyle bağdaşmaz.

Körfezin sularında bir *condominium*'dan söz edilirse, kapanış çizgisinde üç tarafın var olduğu ve *Honduras*'ın körfezin dışındaki açık deniz sularına dair haklardan

istifade etmede engellenmemiş olduğu sonucuna ulaşılır. Bu sonuç, adil de olacaktır. Zira, *Honduras* o zamana kadar körfezin en uzun ve körfezde okyanusa bakan tek kıyı şeridinde sahip ülke olmuştur. Körfez içindeki kıyıya yakın deniz kuşakları, 3 mil genişlikle sınırlı kalmış ve taraflarca, bunların hukukî statüsünün karasuları değil, tek ve münhasır egemenliğe tâbi iç sular olduğunda anlaşmaya varılmıştır. Dolayısıyla, körfezin kapanış çizgisinden denize doğru uzanan deniz alanında modern hukuk anlamında karasuları olabilir. Körfez içindeki sularda karasuları olması, tarafların ve müdahil devletin hukuki durumu konusunda anlaşılan tarihî bir körfez olan körfez sularıyla bağdaşmayacaktır. Körfezin dahilindeki bu sular, üçe katlanmış müşterek egemenliğe tabi ise, üç kıyı devleti körfez olmaksızın karasularını haiz olmaya yetki kazanırlar.

Fonseca Körfezi kapanış çizgisinin dışındaki suların deniz yatağı ve toprak altının hukukî rejimi ne olacaktır? Başlangıç hattı dışında kalan suların hukukî statüsü nedir? 1917 tarihli kararda, bu konudan bahsedilmediği için açık deniz sayılır. Divan, kapanış çizgisinin ötesinde uzanan sularda bir *condominium* bulunduğuna dair hiçbir buluntuya rastlamamıştır. Modern hukukta, bu deniz alanlarında karasularına, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge gibi deniz alanları ilâve edilmiştir. Dolayısıyla, bu deniz alanlarında uygulanması kabul edilen hukuk kuralları, *Fonseca Körfezi* dışındaki sularda da şüphesiz uygulanabilir. Körfezin kapanış çizgisi, bu amaç için körfez kıyıları olarak kabul edilir ve içindeki sularda egemenlik talep edilir. Kapanış çizgisinin kara yönünde uzanan kısmı müşterek egemenliğe tabidir ve bunun sonucu körfeze kıyısı olan üç egemen devletten her biri, kapanış çizgisinin dışındaki sularda karasuları, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge ilân etme yetkisini haizdirler. Bu yetki, hem üç kıyı devletinin *ipso jure* olarak haiz oldukları kıta sahanlığı hakları açısından ve hem de ilân edilmesi gerekli olan münhasır ekonomik bölge açısından geçerlidir.

Divan'a göre söz konusu durumun, halihazırda olduğu şekilde mi kalacağı, yoksa üç ayrı bölgeye mi bölüneceği veya sınırlandıracağı hususu, bu devletlerin karar vereceği bir meseledir. Deniz alanlarının herhangi bir şekilde sınırlandırılması hususu ise, temelinde milletlerarası hukuk olan bir anlaşmayla yürürlük kazanabilecek bir mesele olarak saptanmıştır (*I.C.J. Reports 1992*, p. 608, para. 420).